

Kvazinormalni modovi crnih rupa

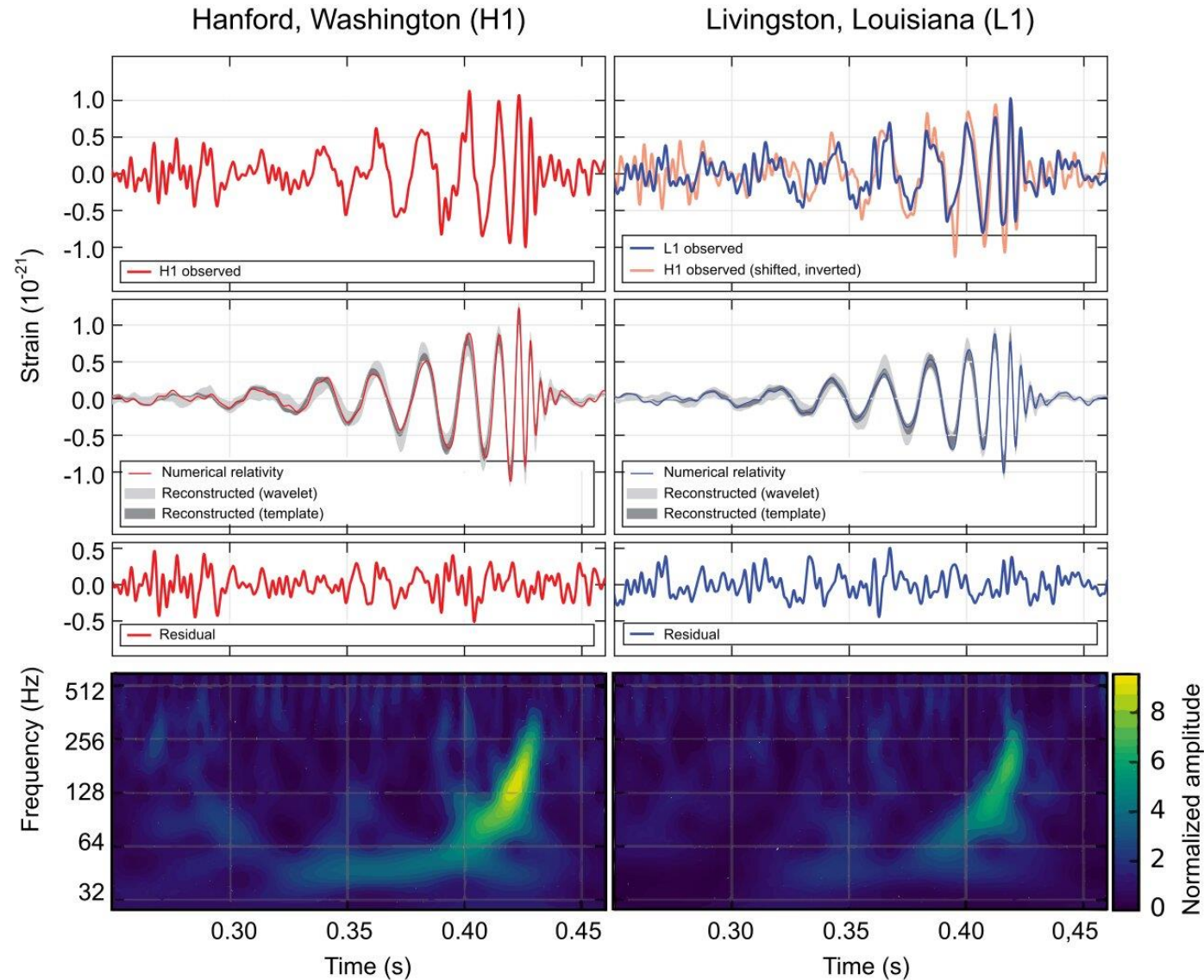

photo: Event Horizon Telescope

Lovro Dulibić
mentor: izv. prof. Ivica Smolić

Ukratko

- crne rupe su **disipativni sustavi** – gravitacijskim valovima odvođe energiju
- **kvazinormalni modovi** su svojstveni modovi disipativnih sustava

Perturbacije crnih rupa

	Nerotirajuća	Rotirajuća
Nenabijena	Schwarzschild	Kerr
Nabijena	Reissner-Nordström	Kerr-Newman

Perturbacije crnih rupa

	Nerotirajuća	Rotirajuća
Nenabijena	Schwarzschild	Kerr
Nabijena	Reissner-Nordström	Kerr-Newman

$$g_{\mu\nu} \rightarrow g_{\mu\nu} + h_{\mu\nu}, \text{ gdje } h_{\mu\nu} \ll g_{\mu\nu}$$

Perturbacije crnih rupa

	Nerotirajuća	Rotirajuća
Nenabijena	Schwarzschild	Kerr
Nabijena	Reissner-Nordström	Kerr-Newman

$$g_{\mu\nu} \rightarrow g_{\mu\nu} + h_{\mu\nu}, \text{ gdje } h_{\mu\nu} \ll g_{\mu\nu}$$

- tenzorske perturbacije ($j = 2$) - metrika
- vektorske perturbacije ($j = 1$) - elektromagnetsko polje
- skalarne perturbacije ($j = 0$) - najjednostavniji primjer

Klein-Gordon + Schwarzschild

(skica izvoda)

$$\square\phi = \frac{1}{\sqrt{-g}}\partial_{\mu}(\sqrt{-g}\partial^{\mu})\phi = 0$$

...

$$ds^2 = -\left(1 - \frac{2M}{r}\right)dt^2 + \left(1 - \frac{2M}{r}\right)^{-1}dr^2 + r^2(\sin^2\theta d\varphi^2 + d\theta^2)$$

Klein-Gordon + Schwarzschild

(skica izvoda)

- supstitucija (*eng. tortoise coordinate*) – **kornjačasta koordinata**

Klein-Gordon + Schwarzschild

(skica izvoda)

- supstitucija (*eng. tortoise coordinate*) – **kornjačasta koordinata**

$$\frac{dr_*}{dr} = \left(1 - \frac{2M}{r}\right)^{-1} \quad r_* = r + 2M \ln \left(\frac{r}{2M} - 1\right)$$

horizont $r = 2M \rightarrow r_* = -\infty$

beskonačnost $r = +\infty \rightarrow r_* = +\infty$

Klein-Gordon + Schwarzschild

(skica izvoda)

- supstitucija (*eng. tortoise coordinate*) – **koornjača**

$$\frac{dr_*}{dr} = \left(1 - \frac{2M}{r}\right)^{-1} \quad r_* = r + 2M \ln \left(\frac{r}{2M} - 1\right)$$

horizont $r = 2M \rightarrow r_* = -\infty$

beskonačnost $r = +\infty \rightarrow r_* = +\infty$

Klein-Gordon + Schwarzschild

(skica izvoda)

- na kraju imamo ODJ drugog reda, nalik Schrödingerovoj

$$\frac{d^2\psi}{dr_*^2} + (\omega^2 + V(r_*))\psi = 0$$

$$V(r) = \left(1 - \frac{2M}{r}\right) \left(\frac{l(l+1)}{r^2} + \frac{2M}{r^3} (1 - j^2)\right)$$

$$V(r) \rightarrow 0 \text{ kada } r \rightarrow 2M \text{ ili } r \rightarrow +\infty$$

Definicija kvazinormalnih modova

- horizont – isključivo **ulazeći** valovi
- beskonačnost – isključivo **izlazeći** valovi
- **trnu** s vremenom, dakle $\omega \in \mathbb{C}$, $\text{Im}(\omega) > 0$

uz vremensku ovisnost $e^{+i\omega t}$

Definicija kvazinormalnih modova

- horizont – isključivo **ulazeći** valovi
- beskonačnost – isključivo **izlazeći** valovi
- **trnu** s vremenom, dakle $\omega \in \mathbb{C}$, $\text{Im}(\omega) > 0$

$$\psi \propto e^{+i\omega r_*}, \text{ kada } r_* \rightarrow -\infty \quad \textbf{horizont}$$

$$\psi \propto e^{-i\omega r_*}, \text{ kada } r_* \rightarrow +\infty \quad \textbf{beskonačnost}$$

uz vremensku ovisnost $e^{+i\omega t}$

Definicija kvazinormalnih modova

- divergirajuća rješenja?

$$\begin{aligned}\psi &\propto e^{i\omega t} e^{+i\omega r_*} = e^{i\omega_R(t+r_*) - \omega_I(\underline{\underline{t+r_*}})} & r_* &\rightarrow -\infty \\ \psi &\propto e^{i\omega t} e^{-i\omega r_*} = e^{i\omega_R(t-r_*) - \omega_I(\underline{\underline{t-r_*}})} & r_* &\rightarrow +\infty\end{aligned}$$

Definicija kvazinormalnih modova

- divergirajuća rješenja?

$$\psi \propto e^{i\omega t} e^{+i\omega r_*} = e^{i\omega_R(t+r_*) - \omega_I(\underline{\underline{t+r_*}})} \quad r_* \rightarrow -\infty$$

$$\psi \propto e^{i\omega t} e^{-i\omega r_*} = e^{i\omega_R(t-r_*) - \omega_I(\underline{\underline{t-r_*}})} \quad r_* \rightarrow +\infty$$

- sjetimo se $r_* = r + 2M \ln \left(\frac{r}{2M} - 1 \right)$

Definicija kvazinormalnih modova

- divergirajuća rješenja?

$$\psi \propto e^{i\omega t} e^{+i\omega r_*} = e^{i\omega_R(t+r_*) - \omega_I(\underline{t+r_*})} \quad r_* \rightarrow -\infty$$

$$\psi \propto e^{i\omega t} e^{-i\omega r_*} = e^{i\omega_R(t-r_*) - \omega_I(\underline{t-r_*})} \quad r_* \rightarrow +\infty$$

- sjetimo se $r_* = r + 2M \ln \left(\frac{r}{2M} - 1 \right)$

$$\psi \propto \left(\frac{r}{2M} - 1 \right)^{+2M\omega i} e^{+i\omega r} \quad r \rightarrow 2M$$

$$\psi \propto \left(\frac{r}{2M} - 1 \right)^{-2M\omega i} e^{\underline{-i\omega r}} \quad r \rightarrow +\infty$$

Problem je postavljen

$$\frac{d^2\psi}{dr_*^2} + (\omega^2 + V(r_*))\psi = 0$$

$\psi \propto e^{+i\omega r_*}$, kada $r_* \rightarrow -\infty$ **horizont**

$\psi \propto e^{-i\omega r_*}$, kada $r_* \rightarrow +\infty$ **beskonačnost**

$$V(r) = \left(1 - \frac{2M}{r}\right) \left(\frac{l(l+1)}{r^2} + \frac{2M}{r^3} (1 - j^2)\right)$$

Ideja i plan

- cilj je pronaći **analitički** izraz za **frekvenciju** kvazinormalnih modova
- **kako?**
 1. analitički produžiti ODJ na kompleksnu ravninu

Ideja i plan

- cilj je pronaći **analitički** izraz za **frekvenciju** kvazinormalnih modova
- **kako?**
 1. analitički produljiti ODJ na kompleksnu ravninu
 2. rubni uvjeti odredit će **monodromiju** rješenja

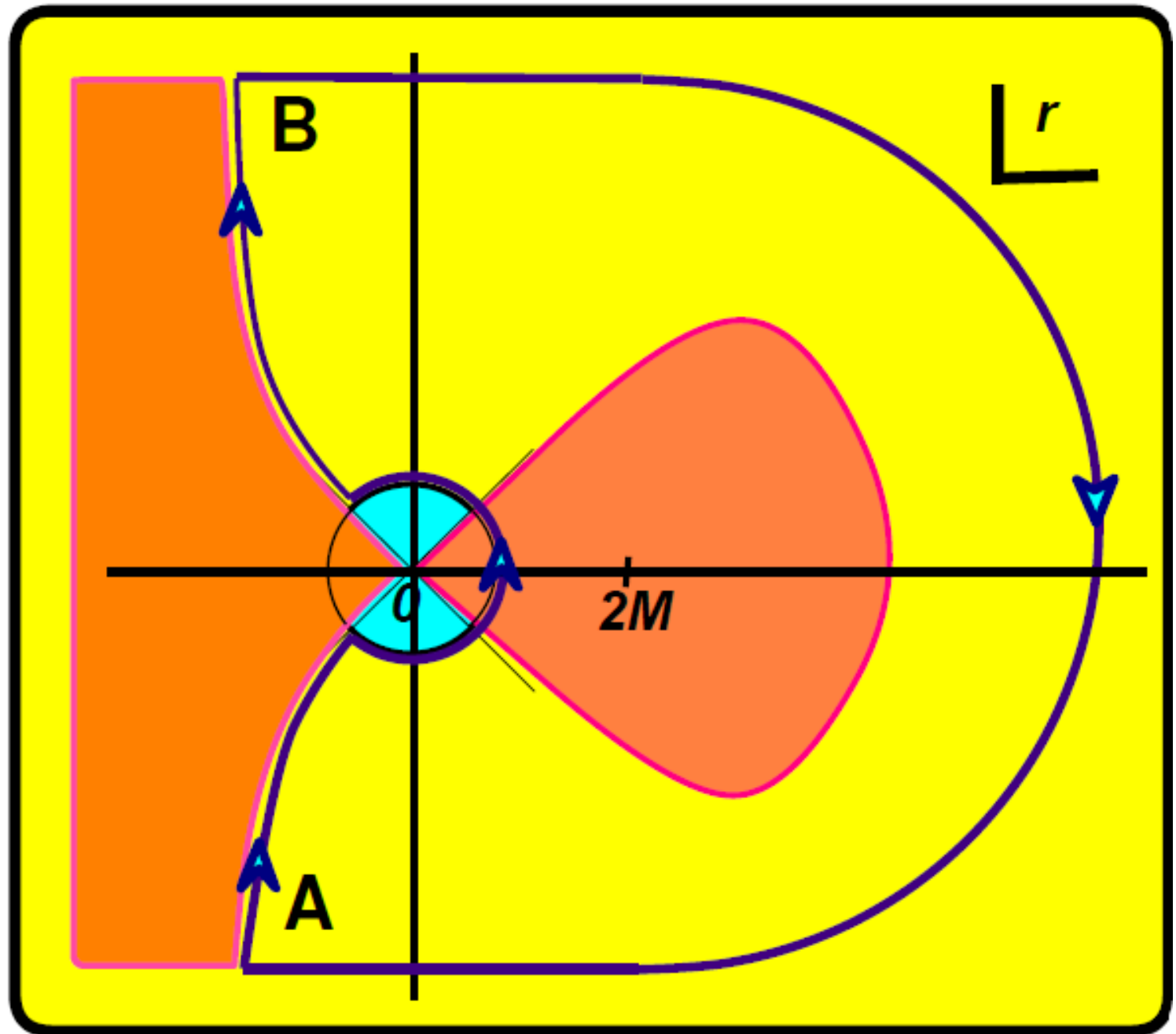
Ideja i plan

- cilj je pronaći **analitički** izraz za **frekvenciju** kvazinormalnih modova
- **kako?**
 1. analitički produljiti ODJ na kompleksnu ravninu
 2. rubni uvjeti odredit će **monodromiju** rješenja
 3. izračunati monodromiju 'na prste' i zahtijevati da poštuje rubni uvjet

$$r_* = r + 2M \ln \left(\frac{r}{2M} - 1 \right)$$

- tamno područje
 $\text{Re}(r_*) < 0$

L. Motl, A. Neitzke, *Asymptotic black hole quasinormal frequencies*, Adv. Theor. Math. Phys. 7 (2003) 307–330

Rubni uvjeti

- **monodromija** oko horizonta $r_* = -\infty$

$$\psi \propto \left(\frac{r}{2M} - 1\right)^{+2M\omega i} e^{+i\omega r}$$

Rubni uvjeti

- **monodromija** oko horizonta $r_* = -\infty$ $\psi \propto \left(\frac{r}{2M} - 1\right)^{+2M\omega i} e^{+i\omega r}$

$$\frac{\psi\left(r_*(re^{-2\pi i})\right)}{\psi(r_*(r))} = \frac{\left(\frac{re^{-2\pi i}}{2M} - 1\right)^{2M\omega i}}{\left(\frac{r}{2M} - 1\right)^{2M\omega i}} = e^{2\pi\omega 2M}$$

Rubni uvjeti

- **monodromija** oko horizonta $r_* = -\infty$ $\psi \propto \left(\frac{r}{2M} - 1\right)^{+2M\omega i} e^{+i\omega r}$

$$\frac{\psi\left(r_*(re^{-2\pi i})\right)}{\psi(r_*(r))} = \frac{\left(\frac{re^{-2\pi i}}{2M} - 1\right)^{2M\omega i}}{\left(\frac{r}{2M} - 1\right)^{2M\omega i}} = e^{2\pi\omega 2M}$$

- **Wickovom rotacijom** uvjet u $r_* \rightarrow +\infty$ rotiramo na pravac $\text{Im}(\omega r_*) = 0$ i duž njega $\omega r_* \rightarrow +\infty$

Rubni uvjeti

- **monodromija** oko horizonta $r_* = -\infty$ $\psi \propto \left(\frac{r}{2M} - 1\right)^{+2M\omega i} e^{+i\omega r}$

$$\frac{\psi\left(r_*(re^{-2\pi i})\right)}{\psi\left(r_*(r)\right)} = \frac{\left(\frac{re^{-2\pi i}}{2M} - 1\right)^{2M\omega i}}{\left(\frac{r}{2M} - 1\right)^{2M\omega i}} = e^{2\pi\omega 2M}$$

- **Wickovom rotacijom** uvjet u $r_* \rightarrow +\infty$ rotiramo na pravac $\text{Im}(\omega r_*) = 0$ i duž njega $\omega r_* \rightarrow +\infty$

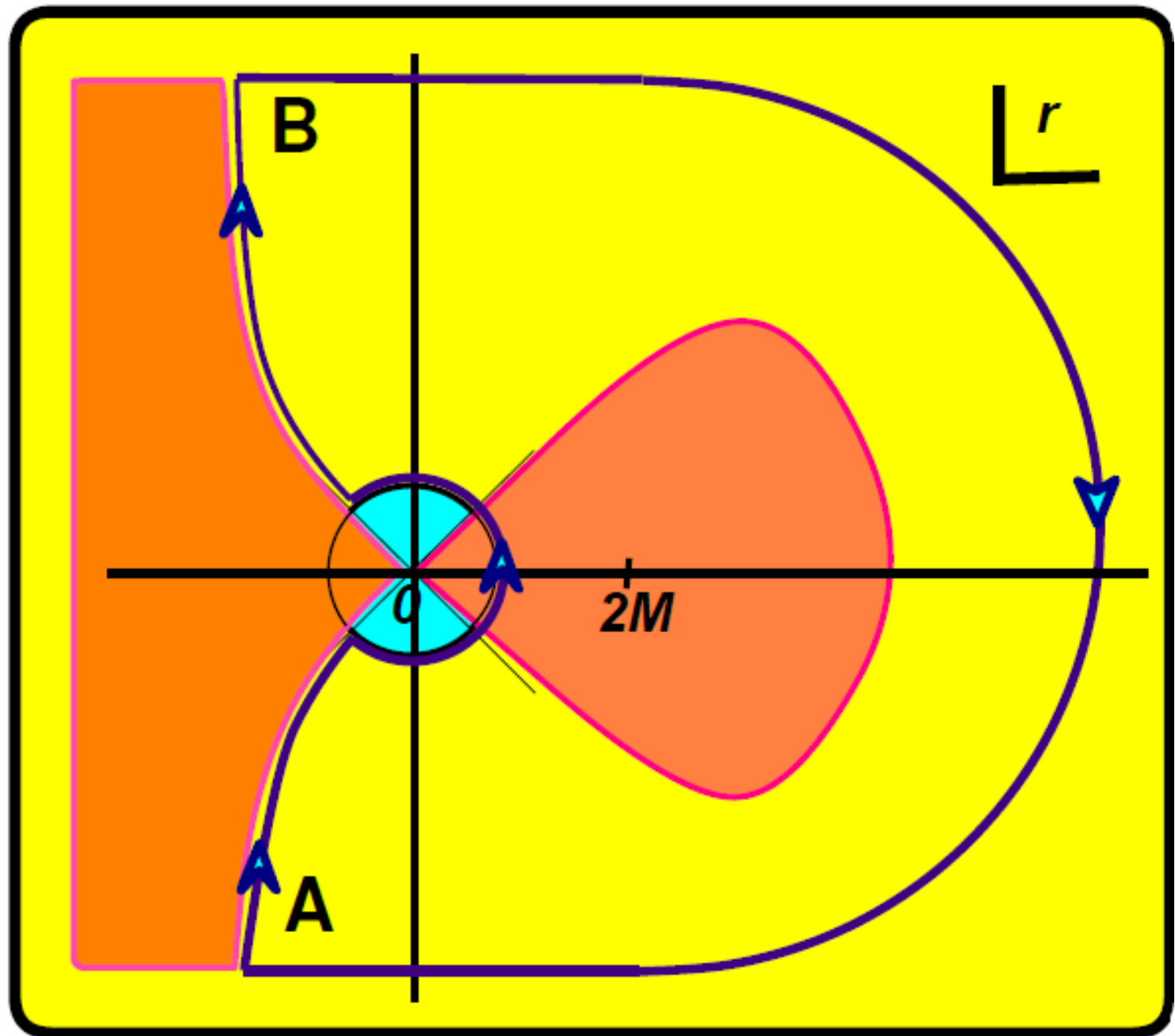
$$r_{*I} = -\frac{\omega_I}{\omega_R} r_{*R}, \text{ kada } \omega_I \gg \omega_R, \text{ tada } r_{*R} \rightarrow 0$$

$$r_* = r + 2M \ln \left(\frac{r}{2M} - 1 \right)$$

- tamno područje
 $\text{Re}(r_*) < 0$

$$r_*(r = 0) = 2M\pi i$$

L. Motl, A. Neitzke, *Asymptotic black hole quasinormal frequencies*, Adv. Theor. Math. Phys. 7 (2003) 307–330

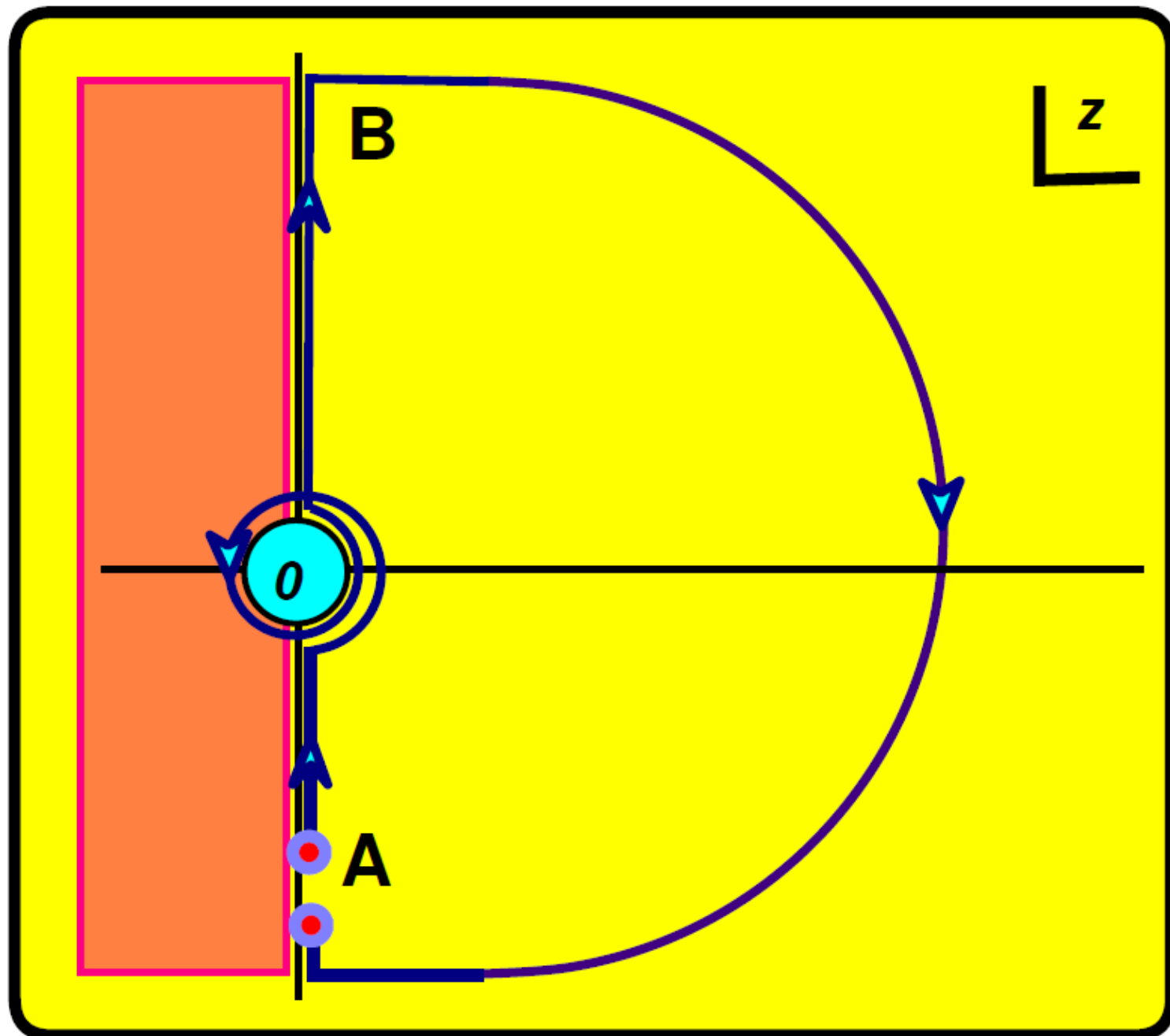

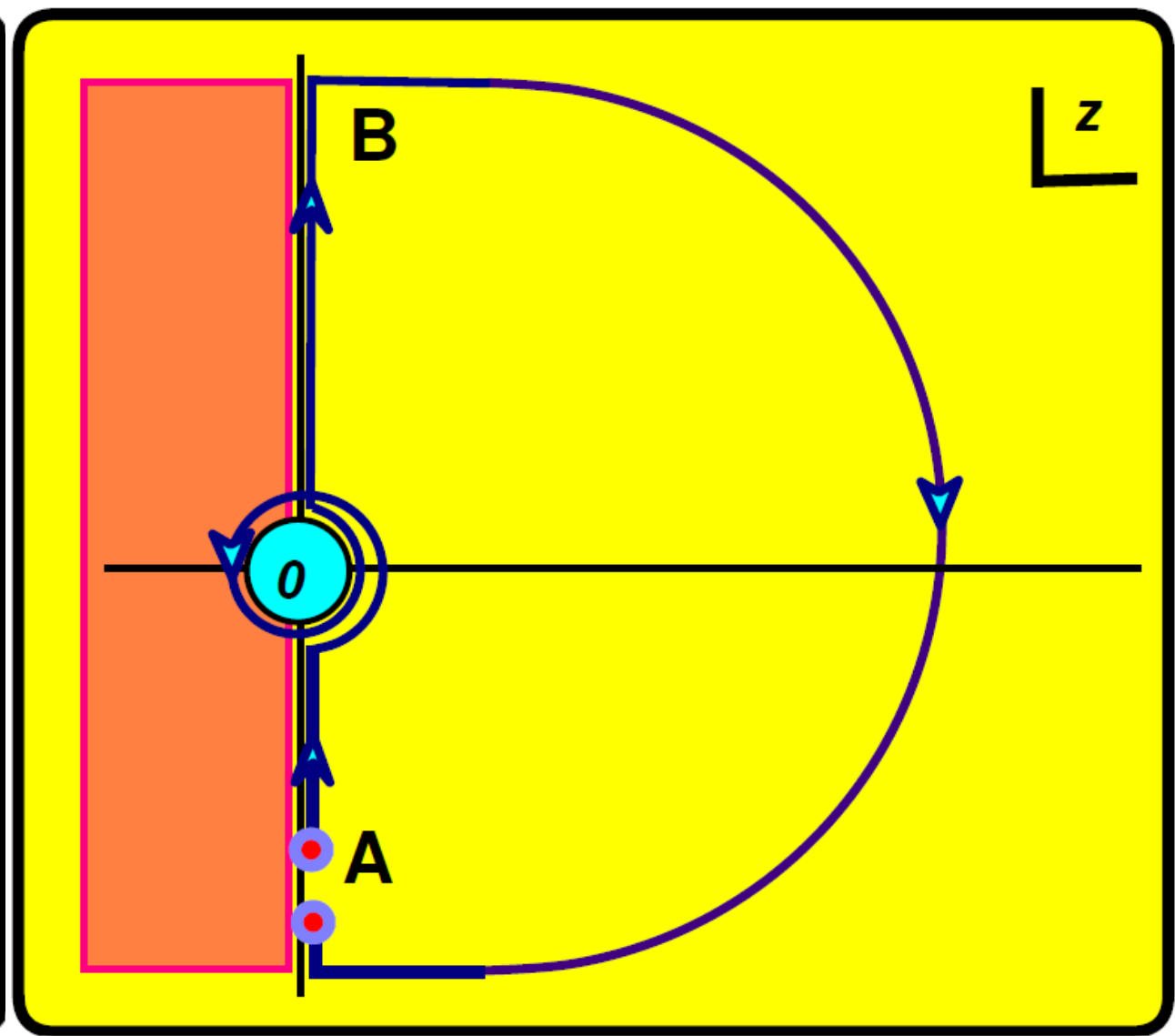
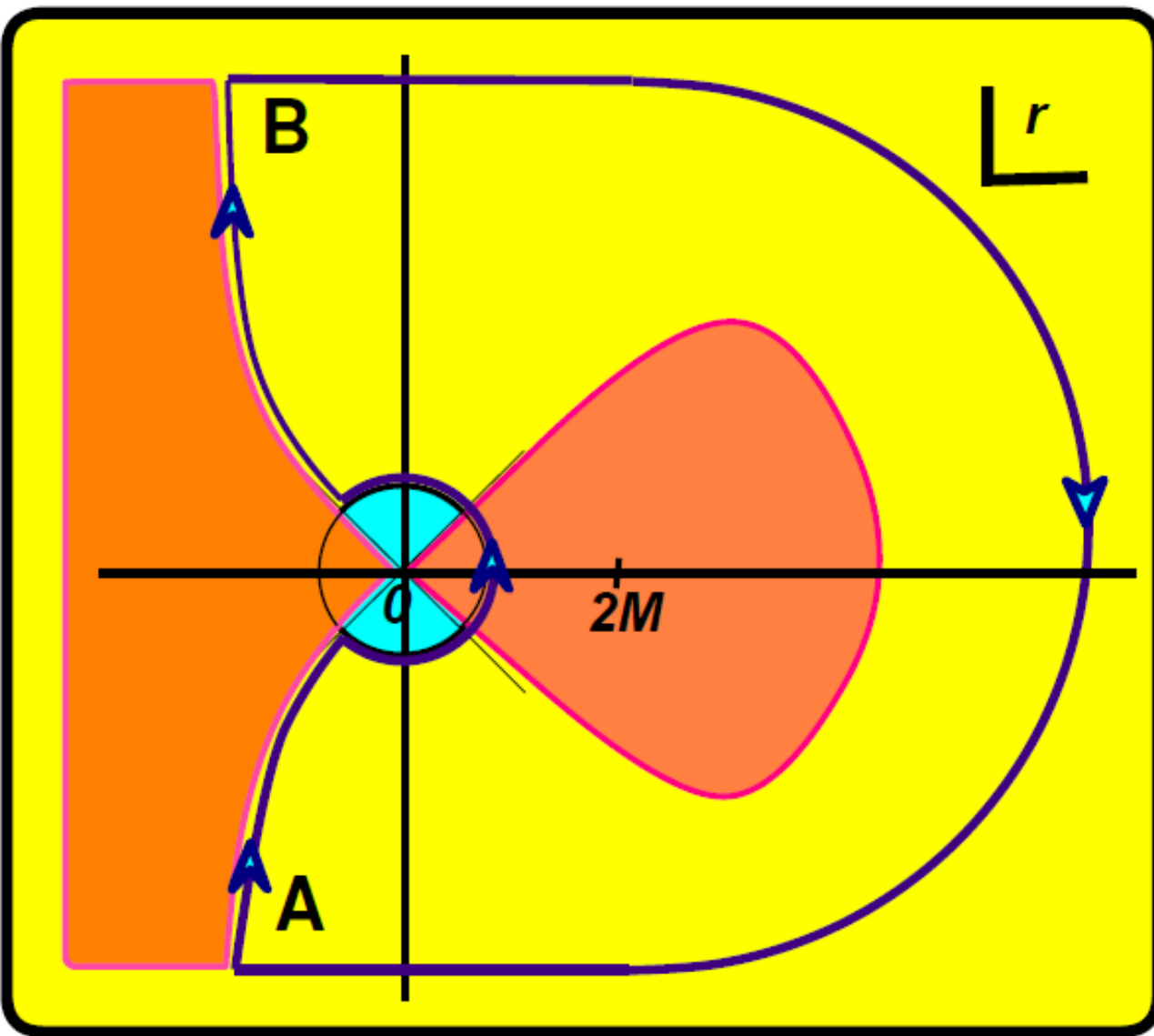
$$r_* = r + 2M \ln \left(\frac{r}{2M} - 1 \right)$$

- tamno područje
 $\text{Re}(r_*) < 0$

$$z = r_* - 2M\pi i$$

L. Motl, A. Neitzke, *Asymptotic black hole quasinormal frequencies*, Adv. Theor. Math. Phys. 7 (2003) 307–330

$$r_{*I} = -\frac{\omega_I}{\omega_R} r_{*R}, \text{ kada } \omega_I \gg \omega_R, \text{ tada } r_{*R} \rightarrow 0$$

Razvoj oko $z = 0$

$$z = -2Mi\pi + r + 2M \ln \left(\frac{r}{2M} - 1 \right)$$

$$\frac{d^2\psi}{dz^2} + (\omega^2 + V(z))\psi = 0$$

Razvoj oko $z = 0$

$$z \approx -2Mi\pi + r + 2M \left(i\pi - \frac{r}{2M} - \frac{r^2}{8M^2} - \dots \right) = -\frac{r^2}{4M}$$

$$\frac{d^2\psi}{dz^2} + \left(\omega^2 - \frac{j^2 - 1}{4z^2} \right) \psi = 0$$

Razvoj oko $z = 0$

$$z \approx -2Mi\pi + r + 2M \left(i\pi - \frac{r}{2M} - \frac{r^2}{8M^2} - \dots \right) = -\frac{r^2}{4M}$$

$$\frac{d^2\psi}{dz^2} + \left(\omega^2 - \frac{j^2 - 1}{4z^2} \right) \psi = 0$$

$$\psi \propto A_+ c_+ \sqrt{\omega z} J_{+\frac{j}{2}}(\omega z) + A_- c_- \sqrt{\omega z} J_{-\frac{j}{2}}(\omega z)$$

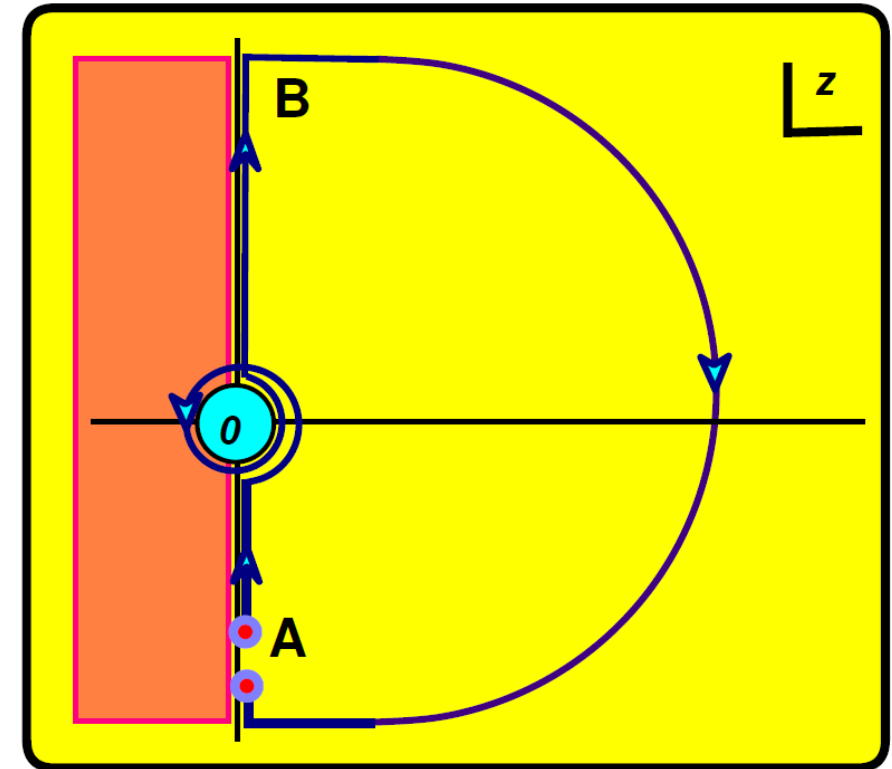
A područje

- iz nule razvijamo rješenje po pravcu $\text{Im}(\omega z) = 0, \omega z \rightarrow +\infty$

$$c_{\pm} J_{\pm \frac{j}{2}}(\omega z) \rightarrow 2 \cos(\omega z - \alpha_{\pm})$$

$$\alpha_{\pm} = \frac{\pi}{4} (1 \pm j)$$

$$\psi_A \propto (A_+ e^{i\alpha_+} + A_- e^{i\alpha_-}) e^{-i\omega z}$$

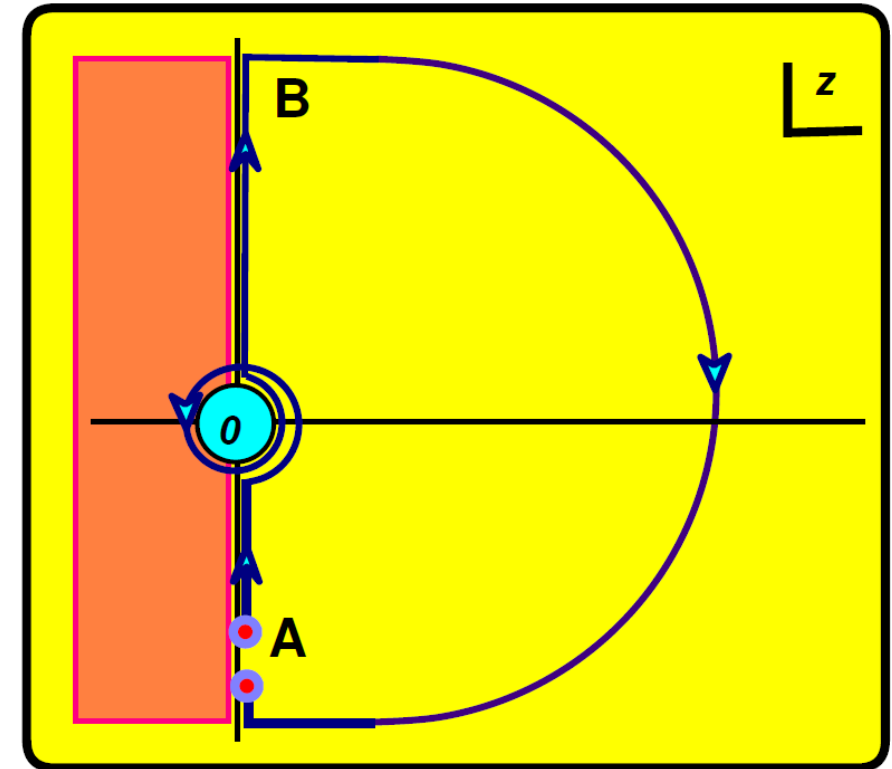

L. Motl, A. Neitzke, *Asymptotic black hole quasinormal frequencies*, Adv. Theor. Math. Phys. 7 (2003) 307–330

3π rotacija oko $z = 0$

$$\psi \propto A_+ c_+ \sqrt{\omega z} J_{+\frac{j}{2}}(\omega z) + A_- c_- \sqrt{\omega z} J_{-\frac{j}{2}}(\omega z)$$

- iz svojstava rješenja blizu nule znamo da ta rotacija daje faktor $e^{6i\alpha_{\pm}}$

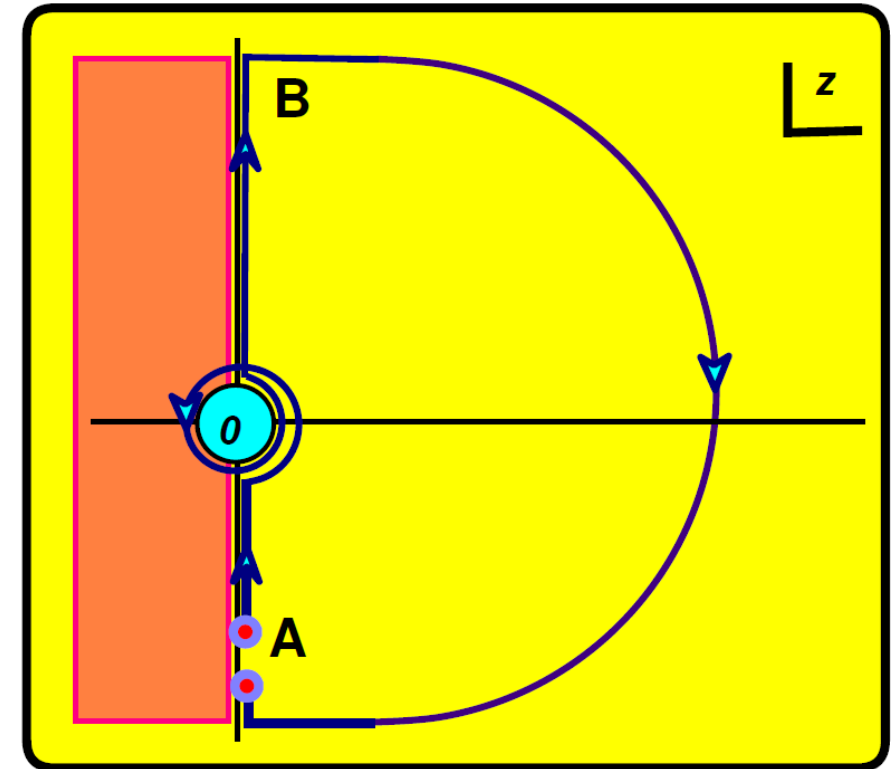
L. Motl, A. Neitzke, *Asymptotic black hole quasinormal frequencies*, Adv. Theor. Math. Phys. 7 (2003) 307–330

B područje

- iz nule razvijamo rješenje po pravcu $\text{Im}(\omega z) = 0, \omega z \rightarrow -\infty$

$$c_{\pm} J_{\pm \frac{j}{2}}(\omega z) \rightarrow e^{6i\alpha_{\pm}} 2 \cos(-\omega z - \alpha_{\pm})$$

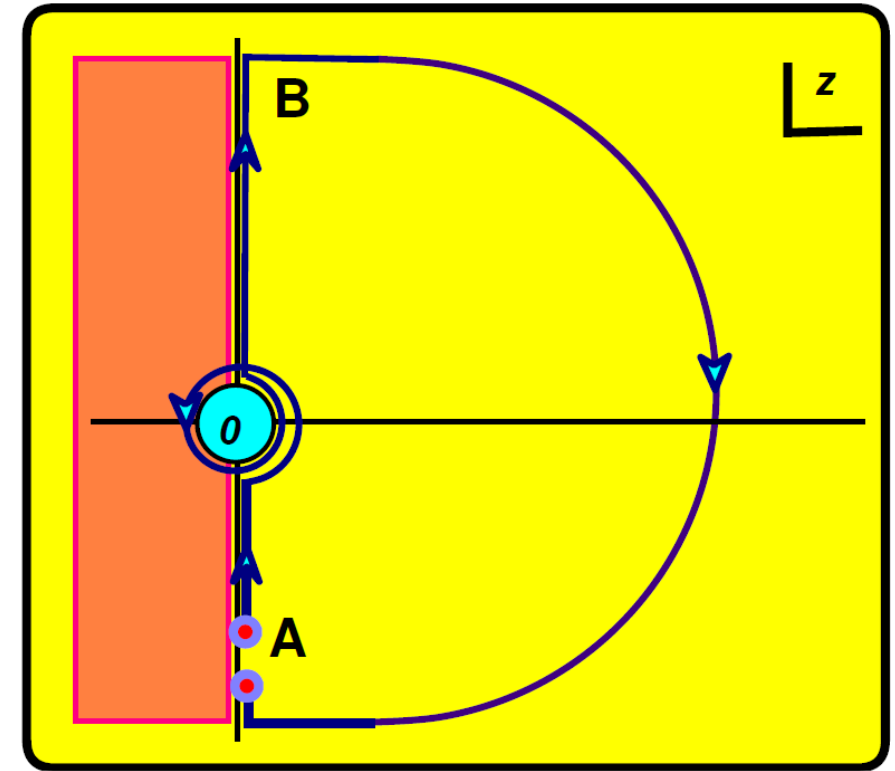
$$\psi_B \propto (A_+ e^{5i\alpha_+} + A_- e^{5i\alpha_-}) e^{-i\omega z} + (A_+ e^{7i\alpha_+} + A_- e^{7i\alpha_-}) e^{+i\omega z}$$

L. Motl, A. Neitzke, *Asymptotic black hole quasinormal frequencies*, Adv. Theor. Math. Phys. 7 (2003) 307–330

Duž polukruga nazad do A

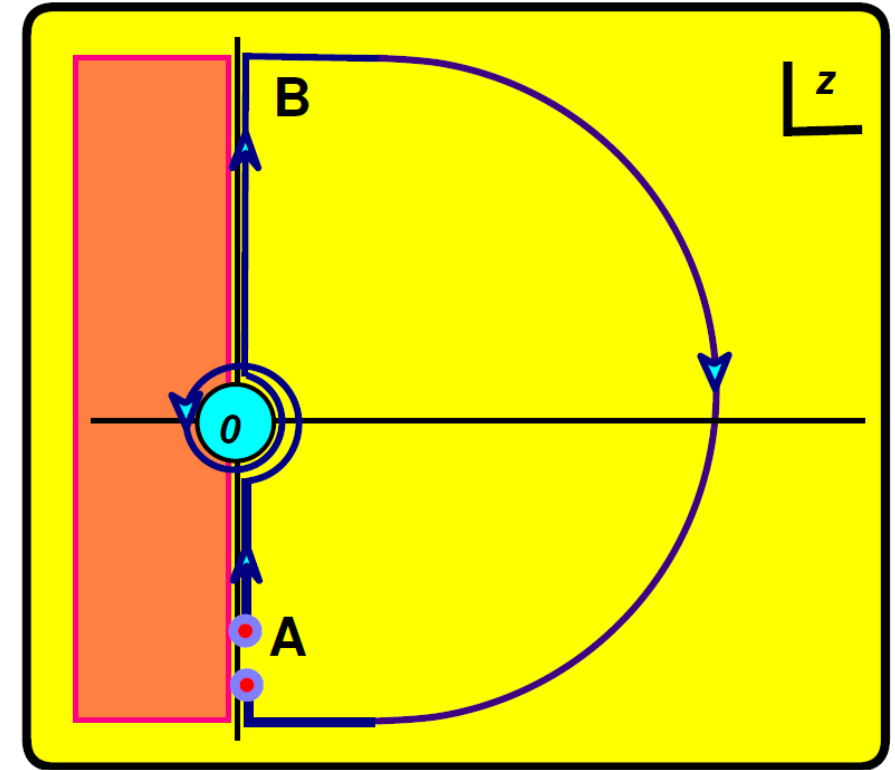
1. A područje $(A_+ e^{i\alpha_+} + A_- e^{i\alpha_-})$
2. B područje $(A_+ e^{5i\alpha_+} + A_- e^{5i\alpha_-})$
3. monodromija **izlazećih** $e^{-2\pi\omega 2M}$

L. Motl, A. Neitzke, *Asymptotic black hole quasinormal frequencies*, Adv. Theor. Math. Phys. 7 (2003) 307–330

Duž polukruga nazad do A

1. A područje $(A_+ e^{i\alpha_+} + A_- e^{i\alpha_-})$
2. B područje $(A_+ e^{5i\alpha_+} + A_- e^{5i\alpha_-})$
3. monodromija **izlazećih** $e^{-2\pi\omega 2M}$

L. Motl, A. Neitzke, *Asymptotic black hole quasinormal frequencies*, Adv. Theor. Math. Phys. 7 (2003) 307–330

$$\frac{(A_+ e^{5i\alpha_+} + A_- e^{5i\alpha_-}) e^{-2\pi\omega 2M}}{(A_+ e^{i\alpha_+} + A_- e^{i\alpha_-})} = -e^{-2\pi\omega 2M} (1 + 2 \cos(\pi j))$$

Konačno, frekvencija

- rubni uvjet da na horizontu moraju biti isključivo ulazeći valovi implicira da monodromija **rješenja** mora biti $e^{2\pi\omega 2M}$
- izjednačavanjem izračunatog i zahtijevanog

$$e^{2\pi\omega 2M} = -e^{-2\pi\omega 2M} (1 + 2 \cos(\pi j))$$

Konačno, frekvencija

- rubni uvjet da na horizontu moraju biti isključivo ulazeći valovi implicira da monodromija **rješenja** mora biti $e^{2\pi\omega 2M}$
- izjednačavanjem izračunatog i zahtijevanog

$$e^{2\pi\omega 2M} = -e^{-2\pi\omega 2M} (1 + 2 \cos(\pi j))$$

$$e^{\pm 4\pi\omega 2M} = -(1 + 2 \cos(\pi j))$$

Konačno, frekvencija

- rubni uvjet da na horizontu moraju biti isključivo ulazeći valovi implicira da monodromija **rješenja** mora biti $e^{2\pi\omega 2M}$
- izjednačavanjem izračunatog i zahtijevanog

$$e^{2\pi\omega 2M} = -e^{-2\pi\omega 2M} (1 + 2 \cos(\pi j))$$

$$e^{\pm 4\pi\omega 2M} = -(1 + 2 \cos(\pi j))$$

$$4\pi\omega 2M = (2n + 1)i\pi \pm \ln(1 + 2 \cos(\pi j))$$

Zaključno

- crne rupe su **disipativni sustavi** koji gube energiju gravitacijskim valovima
- kvazinormalni modovi **ne ovise o izvoru perturbacije**, već o svojstvima same crne rupe
- **produljenjem na kompleksnu ravninu** rubni uvjet preveli smo u zahtjev na monodromiju
- rješavanjem jednadžbe u **asimptotskim područjima** u kojima znamo rješenje izračunali smo monodromiju te dobili izraz za **frekvencije** kvazinormalnih modova

Hvala na pažnji!

Lovro Dulibić
mentor: izv. prof. Ivica Smolić